

El valor de l'assistència personal. Una figura clau per a l'autonomia de les persones amb discapacitat

The value of personal assistance: a key
figure for the independence of persons
with a disability

Alina Ribes Martínez-Márquez¹

ORCID: 0000-0002-1818-4480

Rut Alsina Santana²

ORCID: 0000-0003-4499-7490

Blanca Cegarra Dueñas³

ORCID: 0000-0002-6138-8649

Joan Saurí Ruiz⁴

ORCID: 0000-0002-0572-0459

Recepció: 11/07/22. Revisió: 22/09/22. Acceptació: 23/11/22

Per citar: Ribes Martínez-Márquez, A., Alsina Santana, R., Cegarra Dueñas, B., i Saurí Ruiz, J. (2022). El valor de l'assistència personal. Una figura clau per a l'autonomia de les persones amb discapacitat. *Revista de Treball Social*, 223, 57-79. <https://doi.org/10.32061/RTS2022.223.03>

Resum

En el present article s'aborda la figura d'assistent personal (AP), clau per començar a desenvolupar una vida independent per a les persones amb discapacitat. Per emmarcar l'AP, es presenten els diferents models de concepció de la discapacitat, identificant el model social com a model basat en els drets de les persones amb discapacitat.

Més endavant, s'exposa en què consisteix aquesta figura i com accedir al servei, tenint en compte la legislació vigent. A més, es valoren els

1 Institut Guttmann, Institut Universitari de Neurorehabilitació, adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona. aribes@guttmann.com

2 Institut Guttmann, Institut Universitari de Neurorehabilitació, adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona. alsina.rut@gmail.com

3 Institut Guttmann, Institut Universitari de Neurorehabilitació, adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona. bcegarra@guttmann.com

4 Institut Guttmann, Institut Universitari de Neurorehabilitació, adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona. jsauri@guttmann.com

avantatges i desavantatges que aporta aquesta professió per a l'autonomia de les persones amb discapacitat i es reflexiona sobre quina és la situació actual i futura de l'assistència personal.

Paraules clau: Assistència personal, discapacitat, autonomia, vida independent, drets, model social.

Abstract

This paper addresses the figure of the Personal Assistant (PA), which is essential in order for persons with a disability to begin developing an independent life. To set out a framework for a PA, the various models for conceiving disability are presented, identifying the social model as a system based on the rights of persons with a disability.

Subsequently, the paper specifies what this figure consists of and how the service may be accessed, taking into consideration current legislation. In addition, the benefits and drawbacks of this profession for the autonomy of disabled people are assessed, while a reflection is made on the current and future circumstances surrounding personal assistance.

Keywords: Personal assistance, disability, autonomy, independent life, rights, social model.

Introducció

En el present article es pretén abordar el tema de l'AP, concretament a Espanya, com a nova professió i figura necessària per al desenvolupament d'un projecte de vida independent i autogestionat per i per a les pròpies persones amb discapacitat.

Per poder tractar la qüestió una mica més en profunditat, l'article es dividirà a partir dels blocs següents: primer s'explicaran els diferents models de la discapacitat; seguidament les diferències entre les actuals figures existents que poden donar suport a les persones amb discapacitat; es definirà què és l'assistència personal i es comentarà la legislació vigent a l'Estat espanyol; després com s'accedeix a aquest servei i, finalment, es reflexionarà sobre l'estat actual i futur d'aquesta necessitat.

Primerament, quant a l'assistència personal com a nova professió, ens trobem davant d'un marc regulador molt poc detallat, que obre un ampli ventall sobre quines persones poden exercir aquesta professió i quins requisits tenen. D'altra banda, l'assistència personal es torna una figura clau per a les persones amb discapacitat, partint del model social de la discapacitat on les persones són participants de la seva pròpia vida i on la seva veu és tinguda en compte en la societat actual.

Seguint amb l'estructura de l'article, es diferencien les figures d'ajuda a domicili i cuidador/a familiar de la figura d'assistent personal, per posteriorment aprofundir en aquesta última, especificant de què es tracta l'assistència personal i quines són les funcions del o de la professional que l'exerceix.

Es farà un repàs pel marc legislatiu que regula l'assistència personal, tant l'exercici com els requisits d'accés i les barreres que podem trobar per accedir a aquest servei, com un dret humà i una figura clau per a les persones amb discapacitat recollit en la Convenció de l'ONU sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD) (Nacions Unides, 2006).

Finalment, es presenta l'escenari actual i futur del servei d'assistència personal, exposant les possibles millores per garantir que el servei es desenvolupa d'acord amb l'article 19 de la Convenció de Drets de les Persones amb Discapacitat (Nacions Unides, 2006) i la filosofia de vida independent.

Els diferents models per entendre la discapacitat

Actualment, la discapacitat s'entén des d'un enfocament de drets humans, els quals són inherents a qualsevol ésser humà, sense importar l'edat, la raça, el sexe, el color, l'idioma, la religió, la posició econòmica, etc., però històricament no ha estat així. La concepció de la discapacitat ha anat evolucionant juntament amb la societat, passant per diferents concepcions sobre com entendre i tractar la discapacitat. Aquests models

es distingeixen segons els diferents períodes històrics, però en la societat actual encara en conviuen diversos.

Seguint Velarde (2012), en les societats antigues, concretament durant l'antiguitat i l'edat mitjana, predominava el model d'exclusió. La mirada que es tenia cap a la discapacitat era caritativa, suposant que les causes de la discapacitat eren religioses. Les persones amb discapacitat eren considerades innecessàries perquè no contribuïen a la societat i les seves vides mancaven de sentit, convertint la discapacitat en un càstig dels déus o una maledicció. El càstig era un pecat comès pels pares o un advertiment que s'acostava a una catàstrofe. Aquest model provocava que les persones amb discapacitat anessin separades o excloses de la societat, i fins i tot s'arribava a l'assassinat perquè deixessin d'existir.

Arran del fet que les persones amb discapacitat es consideraven innecessàries i eren castigades, segons Palacios (2008), van sorgir dos submodels dins del model d'exclusió: l'eugenèsic i el de la marginació. En els dos submodels la vida de la persona amb discapacitat no tenia importància, però en el primer la solució era l'eliminació amb la mort, mentre que en el segon es procedia a la separació o allunyament de la criatura nounada del seu nucli social.

El model anterior va evolucionar cap al *model mèdic-rehabilitador* a principis del segle xx, durant la Primera Guerra Mundial, partint de la idea que la discapacitat no té un origen religiós, sinó científic, i es canvia la manera d'entendre la discapacitat: es van deixar de banda que els problemes eren per causes divines i es considerava que la discapacitat era una malaltia que havia de rebre tractament mèdic. En aquest model, les persones amb discapacitat no són innecessàries o inútils en la societat, però han de ser rehabilitades, curades i previngudes, i el millor per a elles era la teràpia amb l'objectiu d'amagar la discapacitat. Com agrega Palacios (2008), el tractament des d'aquest model cap a les persones amb discapacitat es basa en una actitud paternalista, on la mirada se centra en la mateixa discapacitat, generant subestimació i fomentant la discriminació.

A més, existeix també el capacitisme. Toboso (2021) defineix el capacitisme com una actitud o discurs segons el qual la discapacitat enfront de la integritat corporal es troba entesa com a normalitat, és a dir, desvalora. I veu els cossos com a objectes que proporcionen força i són productius i les vides que no aporten l'objectiu són vides sense valor. És així com la discapacitat s'entén com una cosa pejorativa, que no aporta valor social i es veu la discapacitat amb una mirada individual.

Finalment, la concepció social i científica de la discapacitat va evolucionar cap a l'actual *model social de la discapacitat*, que és el model predominant actualment en el món de l'activisme social i des de l'àmbit acadèmic.

Palacios (2008) explica que el model més actual és el *model social*, originat amb el Moviment de Vida Independent als Estats Units als anys 60. Aquest model canvia totalment la visió que es tenia de la discapacitat, considerant que la discapacitat no és originada per motius religiosos ni científics, sinó per motius socials. És a dir, el model social explica que les

causes de la discapacitat són generades per l'entorn i no resideixen en la persona. La discapacitat és el resultat de la interacció entre la persona i el seu entorn; a mesura que aquesta experimenta barreres i dificultats la discapacitat augmenta.

Aquest punt de vista posa el focus en què les persones amb discapacitat poden aportar a la societat com qualsevol altra persona sense discapacitat i és on comencen a florir i a tenir-se en compte la lluita pels drets, la dignitat humana, la igualtat, la llibertat personal, la inclusió social, etc. A més, amb aquest model es tenen en compte principis importants i necessaris com l'autodeterminació, la no discriminació, l'accessibilitat universal, etc., com també la importància de comptar amb la veu de les persones amb discapacitat.

Aquest model posa en valor l'autonomia i la presa de decisions sobre la pròpia vida, defensant que han de ser les mateixes persones amb discapacitat les que han de triar la seva forma de vida, sense que altres persones decideixin per elles. La filosofia de vida independent fomenta que totes les persones han de tenir el dret a la independència i a poder tenir el control de la seva pròpia vida. S'afirma que la filosofia de vida independent emfatitza:

el control del consumidor, la idea que les persones amb discapacitats són els millors experts en les seves pròpies necessitats, tenen una perspectiva crucial i valuosa per contribuir i mereixen igualtat d'oportunitats per a decidir com viure, treballar i participar en les seves comunitats, particularment en referència a serveis que afecten poderosament el seu dia a dia i l'accés a la independència (National Council on Independent Living, 2022).

No és necessari que la persona faci les coses per si mateixa per poder aconseguir la vida independent. És a dir, pot ser que la persona sigui molt dependent per dur a terme les activitats de la vida diària, però pot tenir el ple control de les decisions que afecten la seva vida. I, d'acord amb la filosofia de vida independent, es té sempre en consideració l'autodeterminació i participació de la persona en tots els àmbits de la seva vida. A més, es destaca la importància de triar. Com Madrid-Pérez (2013) explica, el Moviment de Vida Independent proposa un model on la persona amb discapacitat no hagi de ser institucionalitzada i que existeixin altres possibilitats on sigui possible que la persona es realitzi i es relacioni amb altres persones des de la seva autodeterminació.

Per aquest motiu, en el Moviment de Vida Independent és de suma importància l'existència de professionals que facilitin l'oportunitat de realització i autonomia de la persona.

Assistent personal, ajuda a domicili i cuidador/a familiar: diferències principals

La diferència entre un/a cuidador/a familiar, un/a professional d'ajuda a domicili i un/a assistent personal pot generar confusió, però cadascun/a té especificacions sobre la figura que representa i les seves funcions.

Primer trobem les persones cuidadores no professionals, que solen ser familiars o persones pròximes a la persona amb discapacitat i que dediquen el seu temps a atendre la persona amb necessitats de suport, sense percebre cap retribució econòmica ni tenir formació específica en la majoria dels casos (Servicio de Información sobre Discapacidad, 2018; Martínez, 2019). Aquesta figura es va regular en la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència i el BOE la va definir com l'"atenció prestada a persones en situació de dependència en el seu domicili, per persones de la família o del seu entorn, no vinculades a un servei d'atenció professionalitzada".

Si la persona percep la prestació com a cuidador/a no professional, aquesta no és compatible amb altres ajudes i tant la persona amb dependència com el/la familiar han de complir uns requisits: disposar del grau de dependència i de l'informe Programa Individual d'Atenció (PIA); ha de ser familiar o cònjuge; conviure amb la persona dependent i ser atesa per una persona cuidadora gran part del temps; i la persona cuidadora ha de comptar amb el 100% de totes les seves capacitats.

Si parlem d'assistència personal i d'ajuda a domicili, aquests dos conceptes fan referència a serveis prestats per l'ajuda de professionals o auxiliars en l'àmbit personal, és a dir, en la llar de la persona amb discapacitat.

En relació amb l'assistència personal, es tracta d'un servei que no se centra a prestar cures, sinó que atén les necessitats de la persona amb discapacitat amb la intenció de fomentar la seva vida independent i la seva autonomia personal. Es considera que un/a assistent personal necessita una formació reglada i específica per poder servir de suport a la persona amb discapacitat (Rodríguez-Picavea i Romañach, 2006), però la realitat és que la formació per poder fer costat a una persona amb discapacitat depèn de cada persona. Comentant més a fons, segons Moya (2021), la formació del perfil d'assistent personal "ha de seguir fórmules que es basin, principalment, en l'experiència, donant valor a la formació no formal i per competències" (p. 3).

Per tant, per exercir d'assistent personal no cal titulació, encara que és recomanable que la persona desenvolupi habilitats socials i estigui formada en la filosofia de vida independent, sempre segons les necessitats de la persona amb discapacitat, el dret a l'autodeterminació de la persona i tenint en compte el que estableix la CDPD.

Així, doncs, és la mateixa persona la que tria el seu o la seva assistent personal i en determina l'horari i les funcions dependent de les seves necessitats. L'assistència personal es pot dur a terme en diferents àmbits, com pot ser en l'educació, el treball, l'oci o anar a comprar, entre d'altres (Servicio de Información sobre Discapacidad, 2018; Martínez, 2019).

En el cas de l'ajuda a domicili, el servei l'ofereix un/a treballador/a dins del domicili de la persona amb discapacitat, encara que pugui sortir per comprar menjar o acompanyar al centre de salut. Aquest servei està prestat per entitats, empreses o serveis relacionats amb l'atenció personal. L'horari i les funcions de l'ajuda a domicili són molt pautats i les determina el/la metge o el centre de referència, comptant amb la família i, en alguns casos, amb la pròpia persona usuària del servei. Les tasques estan centrades en la higiene, l'alimentació i la medicació. És a dir, s'atenen únicament les necessitats bàsiques de la persona (Servicio de Información sobre Discapacidad, 2018; Martínez, 2019).

Com podem comprovar, les funcions entre aquestes tres figures són clares, i les principals diferències són la compatibilitat entre serveis, les hores al mes que ofereixen, els horaris, el lloc on es presta el servei i la presa de decisions de la persona amb discapacitat. Aquest últim aspecte és molt rellevant, ja que, com bé indica Moya (2022), la diferència principal radica en la determinació de la persona i en el seu poder de decisió.

L'assistència personal: definició i funcions

Primer de tot, considerem necessari explicar els principis rectors de la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD) de les Nacions Unides (2006), ja que l'assistència personal partirà d'aquests principis per convertir-se en un suport per a les persones amb discapacitat. Aquests principis rectors són:

- El respecte de la dignitat inherent, l'autonomia individual, inclosa la llibertat de prendre les pròpies decisions, i la independència de les persones.
- La no discriminació.
- La participació i inclusió plenes i efectives en la societat.
- El respecte per la diferència i l'acceptació de les persones amb discapacitat com a part de la diversitat i la condició humana.
- La igualtat d'oportunitats.
- L'accessibilitat.
- La igualtat entre home i dona.
- El respecte a l'evolució de les facultats dels infants amb discapacitat i del seu dret a preservar la seva identitat.

És necessari també ser coneixedors dels principis bàsics i dels pilars en què es basa la filosofia de vida independent. Segons Lobato (2022), els principis bàsics són: drets humans i civils; autodeterminació; autoajuda (suport entre iguals); possibilitat per exercir poder (empoderament); responsabilitat sobre la pròpia vida i accions; dret a assumir riscos; i viure en la comunitat.

Mentre que els pilars en els quals es basa són: tota vida humana té un valor; totes les persones, sigui quina sigui la seva diversitat, són capaces d'elegir; les persones amb discapacitat ho són per la resposta de la

societat a la deficiència física, intel·lectual i sensorial i tenen dret a exercir el control de les seves vides i, finalment, les persones amb discapacitat tenen dret a la plena participació en la societat.

L'assistència personal (AP) parteix dels principis i pilars anteriors, definint-se com un recurs de suport per a les persones amb discapacitat, amb l'objectiu que la persona amb necessitats de suport i que no pot fer les tasques per si sola compti amb una tercera persona per poder dur-les a terme.

Segons López-Pérez i Álvarez-Nieto (2020), l'AP és una eina perquè la persona amb alguna discapacitat es vegi afavorida respecte a valors com l'autonomia, l'empoderament, l'autodeterminació, el dret a la vida independent, la inclusió i la participació social.

L'assistència personal és un dret humà reconegut des del 2006 en la Convenció Internacional dels Drets de les Persones amb Discapacitat de les Nacions Unides i a Espanya es troba reconegut en la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD); més endavant s'abordarà el marc legislatiu pel qual es regeix l'assistència personal.

El servei d'assistència personal es presta a través d'una tercera persona, la figura d'assistent personal. Segons Rodríguez-Picavea i Romañach (2006), es defineix així:

(...) una persona que ajuda una altra a desenvolupar la seva vida. L'assistent personal és per tant aquella persona que fa o ajuda a fer les tasques de la vida diària a una altra persona que, per la seva situació, bé sigui per una diversitat funcional o per altres motius, no pot fer-les per si mateixa (p. 1).

És a dir, un/a assistent personal és una figura laboral amb un contracte de treball, perquè una persona amb discapacitat pugui portar una vida independent, fent i acompanyant en aquelles tasques que la persona no pot fer sense ajuda. L'assistent personal donarà el suport necessari a la persona, però sempre respondrà a les voluntats de la persona amb necessitats de suport i, a més, serà la mateixa persona qui gestionarà aquest recurs segons el que necessita en el seu dia a dia.

Segons Ortega et al. (2015), les funcions dels i de les assistents personals tenen la finalitat que la persona amb discapacitat pugui portar un projecte de vida independent, tenint en compte aspectes com:

- Facilitar el desenvolupament de l'autodeterminació i la presa de decisions.
- Oferir el suport personal necessari a la persona perquè pugui desenvolupar el seu propi projecte de vida independent.
- Augmentar la satisfacció en relació amb la vida autònoma de la persona amb discapacitat.
- Poder reduir la sobrecàrrega que s'ocasiona en el seu entorn familiar i/o d'ajuda.
- Facilitar la inclusió i participació cap a la societat.
- Etc.

Per fer-ho, l'assistent personal farà tasques múltiples, per atendre una mateixa persona en diferents espais i situacions, com ara socials, formatius, laborals, d'oci, etc., és a dir, acompanyarà en tot allò que la persona amb discapacitat vulgui fer i necessiti suport per fer-ho. El servei d'assistència personal potencia la superació de la persona i permet que sigui capaç de gestionar la seva vida (poder treballar, estudiar, moure's on vulgui, etc.) i de sentir-se autosuficient, ja que les relacions amb la família i amistats no estaran vinculades amb la necessitat de cura, sinó que seran únicament relacions d'amistat i familiars.

Segons Moya (2022), la persona amb discapacitat és qui decidirà i gestionarà com, quan i on la seva AP durà a terme la seva activitat professional, triant sempre la forma en què necessita el suport, participant en les decisions sobre el seu àmbit d'actuació, els horaris que establirà, qui durà a terme l'activitat, les funcions i també la manera de fer-les, mitjançant el pla personal de vida independent.

Legislació espanyola sobre l'assistència personal

L'assistència personal a Espanya apareix per primera vegada en l'article 9 de la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat. Més tard, amb l'arribada de la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de la Llei d'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, es reconeix el dret a rebre una prestació econòmica que permeti la contractació de serveis d'AP (concretament en l'article 19).

L'esmentat article 19 de la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat de les Nacions Unides (2006) fa referència concretament al dret a viure de manera independent i a ser inclòs en la comunitat, i estableix que:

Els estats part en aquesta convenció reconeixen el dret en igualtat de condicions de totes les persones amb discapacitat a viure en la comunitat, amb opcions iguals a les de les altres, i adoptaran mesures efectives i pertinents per facilitar el ple gaudi d'aquest dret per les persones amb discapacitat i la seva plena inclusió i participació en la comunitat, assegurant especialment que:

- a. les persones amb discapacitat tinguin l'oportunitat de triar el seu lloc de residència i on i amb qui viure, en igualtat de condicions amb les altres, i no es vegin obligades a viure conformement a un sistema de vida específic;
- b. les persones amb discapacitat tinguin accés a una varietat de serveis d'assistència domiciliària, residencial i altres serveis de suport de la comunitat, inclosa l'assistència personal que sigui necessària per facilitar la seva existència i la seva inclusió en la comunitat i per evitar-ne l'aïllament o separació;

- c. les instal·lacions i els serveis comunitaris per a la població en general estiguin a disposició, en igualtat de condicions, de les persones amb discapacitat i tinguin en compte les seves necessitats.

Posteriorment, la Llei amplia la prestació econòmica a tots els graus de dependència amb l'Acord del 10 de juliol del 2012 del Consell Territorial per a la millora del sistema per a l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, amb la qual cosa deixa de ser una prestació exclusiva per a les persones amb gran dependència. Això es va reflectir en l'article 22 de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària i de foment de la competitivitat del Reial decret llei 20/2012, de 13 de juliol (Muñoz i Sánchez, 2020).

A més, en la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat de les Nacions Unides, aprovada el 13 de desembre del 2006 i ratificada per Espanya el 2008 (Muñoz i Sánchez, 2020) s'especifica el següent:

Es reconeix així l'àmbit de la Vida Independent com un dret fonamental a escala universal i s'insta els estats membres que generin polítiques d'acord amb aquest reconeixement assumint que totes les persones amb discapacitat tenen dret a dur a terme el seu projecte de Vida Independent i a rebre els suports necessaris per aconseguir-ho (p. 9).

En ratificar-se la Convenció, s'aprova la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seva inclusió social (Reial decret legislatiu 1/2013, de 29 de novembre), per adaptar la normativa espanyola a la Convenció. Finalment, el Reial decret 1051/2013, de 27 de desembre, regula les prestacions del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència, establertes en la Llei 39/2006 (Clínica Jurídica de Derechos Humanos Javier Romañach et al., 2022).

Avui dia, ens trobem que encara no hi ha un consens del Consell Territorial de Serveis Socials i del Sistema d'Autonomia Personal i Atenció a la Dependència en relació amb els aspectes sobre assistència personal (Moya, 2022). És, per tant, important que es treballi un marc legislatiu estatal que reguli què s'entén per assistència personal, quins requisits s'han de complir per exercir aquest treball, quin és el seu objectiu i quina formació han de tenir els assistents personals.

En altres països europeus, des de la dècada dels 80 i 90, es va començar a desenvolupar el servei d'assistència personal en gran part del nord d'Europa, concretament a Irlanda, Gran Bretanya, Suècia, Noruega, Dinamarca, Holanda, Àustria i Alemanya. Seguint Rodríguez-Picavea i Romañach (2006), Gran Bretanya i Suècia tenen una legislació específica sobre assistència personal. Suècia va aprovar la seva Llei d'Assistència Personal el 1994 i Gran Bretanya el 1996, i aquesta última disposa d'un sistema de pagament directe i l'assistència personal n'és una eina bàsica. A França i Itàlia també existeixen sistemes d'assistència personal.

Accés al servei de l'assistència personal

La relació amb l'assistent personal pot ser mitjançant la Llei de Dependència o fora d'aquesta. Si la relació s'estableix fora de la Llei de Dependència, aquesta es pot dur a terme a través d'entitats que faciliten aquest servei, ja siguin ajuntaments, fundacions, associacions, oficines de vida independent o confederacions, entre d'altres (López i Ruiz, 2018).

Si es formalitza la relació amb l'assistent personal mitjançant la Llei de Dependència, s'ha de tenir en compte que la concessió de la prestació està condicionada a l'aprovació del Programa Individual d'Atenció (en el qual ha de constar aquest servei com el més adequat a les necessitats de la persona); a més s'han de complir els criteris següents (López i Ruiz, 2018):

- Obtenir el reconeixement de la situació de dependència en algun dels graus establerts.
- Posseir la nacionalitat espanyola i residir en el territori espanyol.
- Tenir la capacitat necessària per decidir quins serveis necessita, exercir el control i donar les instruccions necessàries als o a les seves assistents personals.

Aquest servei es concep com un servei a través de prestació econòmica (a partir del Reial decret 1051/2013). Això no significa que la prestació financii totalment aquest servei. La quantia final de la prestació es calcula a partir del cost del servei i la quantitat per a despeses personals de la persona beneficiària per a cada tipus de servei (el 19% de l'IPREM mensual) restant-li la capacitat econòmica de la persona beneficiària, segons la Resolució de 13 de juliol de 2012, de la Secretaria d'Estat de Serveis Socials i Igualtat (Asistencia Personal, 2022).

El pagament d'aquesta prestació pot ser directe o indirecte. En el cas del pagament directe, la persona amb discapacitat ha d'autogestionar la seva assistència personal de manera individual i l'assistent personal ha de pertànyer al règim especial de treballadors autònoms de la Seguretat Social. Quant al pagament indirecte, l'Administració, amb el consentiment de la persona amb discapacitat, transfereix la prestació a l'entitat triada per la persona beneficiària perquè aquesta li presti i li gestioni el servei d'assistència personal. Aquesta gestió sempre serà econòmica i dels documents pertinents, mai es referirà a les necessitats que hagi de cobrir el servei pel fet que aquesta decisió sempre serà sobre la base del que prioritzi la persona amb discapacitat (Clínica Jurídica de Derechos Humanos Javier Romañach et al., 2022).

En iniciar aquesta relació amb l'assistent personal s'ha de tenir en compte que l'article 19 de la Llei 39/2006 parla de la contribució d'una assistència personal, mitjançant un nombre d'hores, però sense especificar quantes hores poden ser necessàries depenent de la característica de la persona (Asistencia Personal, 2022). Això provoca un buit d'informació en el qual, per falta de dades, no s'aporta la quantia necessària per cobrir les hores precises d'assistència personal segons la casuística de la persona.

D'altra banda, en el mateix article es determina que els àmbits d'actuació de la figura d'assistent personal es dirigeixin a l'accés a l'educació i al treball i a les activitats bàsiques de la vida diària (AVD), per la qual cosa l'assistència personal podrà dur-se a terme tant dins com fora de casa. En aquest aspecte, ens trobem que el "Libro blanco" d'atenció a les persones en situació de dependència a Espanya, del 2004, ressaltava també que les necessitats rehabilitadores i d'oci també poden cobrir-les l'atenció personal (Institut de Gent Gran i Serveis Socials, IMSERSO, 2005).

Respecte a les incompatibilitats, segons la Llei 39/2006, aquesta prestació econòmica és incompatible amb tots els altres serveis i prestacions, excepte amb el servei de teleassistència. Durant el període de vacances de la persona assistent, aquesta pot ser compatible amb els serveis d'ajuda domiciliària, centre de dia i de nit i atenció residencial (Asistència Personal, 2022). D'altra banda, en el Reial decret 1051/2013 es determina que les administracions públiques competents puguin establir compatibilitats entre altres serveis i en el cas de les comunitats autònomes se'ls concedeix el poder per establir un règim propi de compatibilitats.

Com ja s'ha comentat anteriorment, disposar d'un/a assistent personal suposa molts avantatges per a una persona amb discapacitat, ajuda al fet que pugui desenvolupar-se i pugui decidir el que vol a la seva vida, com ho vol i quan ho vol, per poder arribar a ser autònoma i posar en pràctica una vida independent.

Com comenta García (2003), les persones amb dependència i discapacitat necessiten l'ajuda personal per dur a terme les activitats de la vida diària, tant dins de l'habitatge (cuinar, vestir-se i desvestir-se, necessitats fisiològiques, etc.) com també fora de l'habitatge (acompliment del treball o el seu acompanyament, preparació de l'agenda d'activitats, suport en les activitats d'oci, etc.). La figura de l'assistent personal tractarà de cobrir amb suports les activitats que la persona no pot resoldre per si mateixa ni amb ajudes tècniques.

L'assistència personal permetrà a la persona amb discapacitat tenir el màxim control possible sobre la seva vida i només necessitar l'ajuda per desenvolupar determinades tasques. D'aquí es nodreix la filosofia de vida independent, on cada persona se centra en les seves possibilitats, pot decidir i controlar el que necessita i com ho vol. És aquí on el/la professional en treball social ha de tenir clara la importància de promocionar aquesta figura.

Primer de tot, és imprescindible conèixer la definició internacional de treball social que se cita, segons la International Federation of Social Workers (2022), així:

El treball social és una professió basada en la pràctica i una disciplina acadèmica que promou el canvi i el desenvolupament social, la cohesió social i l'apoderament i l'alliberament de les persones. Els principis de justícia social, drets humans, responsabilitat col·lectiva i respecte per la diversitat són fonamentals per al treball social. Amb el suport de les teories del treball social, les ciències socials, les humanitats i els coneixements indígenes, el

treball social involucra a persones i estructures per abordar els desafiaments de la vida i millorar el benestar. La definició anterior pot ampliar-se a escala nacional i/o regional.

A partir d'aquí, el treball social ha de promoure i incrementar el benestar de la població, com també la igualtat d'oportunitats per a totes les persones (amb o sense discapacitat) i la participació comunitària de la població, funció vital de la disciplina del treball social. A més, haurà d'impulsar el canvi social de les necessitats i situacions de les persones, per evitar la marginació, l'exclusió social i l'opressió.

D'aquí, la necessitat de l'assistència personal perquè les persones amb discapacitat puguin disposar d'igualtat d'oportunitats i puguin desenvolupar el seu projecte de vida segons les seves pròpies decisions. El treball social serà fonamental per promocionar aquesta figura que es troba en auge i, dins de les funcions de la disciplina del treball social, aquest ha d'informar que existeix la possibilitat d'aquest recurs disponible per a la promoció i autonomia d'una persona amb discapacitat i oferir vies per accedir-hi.

Disposar d'un/a assistent personal resulta beneficiós, tant per a la pròpia persona com també per als seus familiars, ja que majoritàriament aquests últims solen arribar a convertir-se en el cuidador o la cuidadora no professional, assumint tasques i responsabilitats que requereix la cura de la persona. Aquesta situació pot portar a provocar estrès i problemes en les relacions familiars, com per exemple que els cuidadors o les cuidadores familiars es vegin amb sobrecàrrega o aclaparament, o hagin de renunciar a aspectes de la seva vida, de l'àmbit familiar, d'oci, laboral, etc., per cuidar de l'altra persona.

Malgrat els avantatges del servei, actualment encara existeixen barreres per a l'accés a l'assistència personal. Tal com comenten Muñoz i Sánchez (2020), un factor principal és l'escàs desenvolupament normatiu i dels serveis d'AP, com també altres barreres que el dificulten:

- Desconeixement de l'existència d'aquest recurs per part de les mateixes persones amb discapacitat, de les seves famílies i dels i les professionals.
- Existeix una idea errònia que l'assistència personal i la vida independent no són propostes possibles per a les persones amb discapacitat, i es creu que les persones amb grans necessitats a causa de les seves dificultats no poden prendre decisions.
- Priorització en l'accés a centres residencials i/o prestacions per al cuidador o la cuidadora no professional.
- Falta d'orientació en els serveis socials.
- Por de les famílies que el seu familiar visqui independentment, a conseqüència de la sobreprotecció que exerceixen sobre la persona amb discapacitat.
- Requisits per accedir a aquest recurs molt exigents, ja que la persona ha de disposar d'habitatge, ocupació i estudi.

El valor de l'assistència personal. Una figura clau per a l'autonomia de les persones amb discapacitat

- L'escàs suport econòmic per al servei de l'AP com també d'un sobrecost econòmic per part de la persona amb discapacitat per accedir al servei.

Una altra de les barreres que assenyalen Ortega et al. (2015) és el règim d'incompatibilitats. Com s'ha comentat anteriorment, la prestació econòmica d'assistència personal actualment és incompatible amb els altres serveis i prestacions existents, excepte el servei de teleassistència i, en condicions especials, dels serveis d'ajuda al domicili (SAD), centres de dia i de nit i atenció residencial.

Segons Lozano et al. (2020), l'assistència personal a Espanya ha configurat un nou model per a l'atenció de les persones amb discapacitat, com també un nou canvi per entendre i atendre la discapacitat. Seguint les barreres comentades que dificulten l'accés al servei d'assistència personal, s'afegeixen altres dificultats per accedir-hi:

- Hi ha un desenvolupament desigual de la Llei en cada comunitat autònoma.
- Les retallades econòmiques produïdes els últims anys han anat afectant el Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència.
- Com que la Llei es troba poc desenvolupada, això produeix confusió amb altres figures professionals (persona auxiliar a domicili o persona cuidadora).
- La falta de facilitats administratives i burocràtiques de l'Administració.
- Inexistència d'una regulació normativa específica.

Els mateixos autors, Muñoz i Sánchez (2020), assenyalen que experts/es, familiars i altres professionals van estar d'acord que, per no crear més barreres en l'accés a l'assistència personal, s'hauria de reformular el sistema i crear un model diferent.

Estat actual i futur de l'assistència personal

L'1 de gener del 2007 va entrar en vigor la LAPAD. Si fem una revisió, segons Planas (2013), gairebé cinc anys després (2007-2012) van constar 195.125 dictàmens de reconeixement de la situació de dependència, on es van comptabilitzar a penes 1.282 prestacions d'assistència personal (1.138 van ser al País Basc). En aquest moment va cridar l'atenció la mínima demanda i el motiu d'aquesta situació.

En l'àmbit estatal, segons dades del 2017 de Quezada i Motos (2017), es va destacar que l'assistència personal suposa el 0,5% de la despesa del Sistema d'Atenció a la Dependència, que arriba a atendre 0,7% de les persones que són al Sistema. En comparació amb l'atenció residencial, aquest últim arriba a consumir més de la meitat dels recursos econòmics que té el Sistema (52,4% de la despesa) i arriba a una cobertura d'atenció del 17,5%.

Al nostre país, com destaquen Corretjé (2021) i Moya (2022), hi ha una escassa implantació de l'assistència personal, concretament només el 0,56% de les persones amb discapacitat van rebre la prestació a través del Sistema d'Atenció a la Dependència i compten amb la figura d'assistent personal. Segons el Consell Econòmic i Social d'Espanya (2021), únicament 10 de les 17 comunitats autònomes ofereixen realment la possibilitat de tenir un/a assistent personal i aquesta és merament testimonial.

Amb dades recents d'aquest mateix any, la Diputació de Barcelona (2022) ha dut a terme un estudi on s'explica que, el 2019, es van atorgar 3.431 ajudes periòdiques per cobrir assistència domiciliària, atenció precoç, assistència personal o assistència en centres residencials. Si concretem, en el conjunt de la província de Barcelona, el 2020 va haver-hi en total 63 persones amb PIA d'assistència personal i el 2021 la prestació econòmica per al servei d'assistència personal va ser d'un 0,04% de les prestacions del SAAD. Tal com evidencien les dades, l'assistència personal a Catalunya és un servei poc desenvolupat.

L'Institut de Gent Gran i Serveis Socials (IMSERSO, 2022) en el seu informe mensual de març i la seva comparació amb el conjunt del territori espanyol, observa que la prestació econòmica per al servei d'assistència personal representa el 0,53% del total de prestacions del SAAD; el País Basc i Castella i Lleó són les comunitats amb més representació (6,97% i 1,19% respectivament). No obstant això, és important destacar, seguint Moya (2022), que a les comunitats autònomes en les quals s'han concedit més prestacions s'incloguin altres aspectes no relacionats amb l'assistència personal.

Com hem vist, l'assistent personal és una figura de suport amb futur, així ho afirma Arnau (2021), ja que les persones amb discapacitat tenen necessitats de suport i aquesta figura és crucial per fomentar la vida independent en la comunitat i la desinstitucionalització. Afegeix també que, amb l'existència de la necessitat d'assistents personals, llavors "l'Estat ens l'ha de proporcionar, donant-nos la quantitat econòmica necessària en funció dels nostres ritmes de vida i per la quantitat d'hores que calgui" (p. 9).

Un dels inconvenients principals és que el nombre d'hores que actualment està oferint aquest servei no s'adequa a les necessitats de la persona amb discapacitat (Moya, 2022). Les persones tenen més poder de decisió, però estan condicionades a les hores de suport d'AP. Moya (2022) planteja la possibilitat de pactar canvis en l'horari establert, però s'ha de tenir en compte que aquests horaris hauran de ser negociats amb l'assistent personal.

L'Observatori Estatal de la Discapacitat (2017) considera, en el seu informe anual, que l'assistència personal és "un dels serveis que hauria de rebre una aposta més gran ja que –fins i tot quan la seva elecció és minoritària– es configura com a imprescindible per al manteniment d'uns mínims nivells d'autonomia, especialment en el sector de la discapacitat" (p. 90).

Per aquest motiu, és fonamental que es construeixin unes bones polítiques públiques de les cures enfocades a fomentar una cultura de

vida independent, perquè les puguin gaudir en igualtat de condicions i que gestionin la seva vida segons vulguin.

Seguint Moya (2022), és important que les polítiques socials de la discapacitat es basin en la filosofia de vida independent i en el model d'atenció integral i centrada en la persona (AICP), on es concep la persona amb discapacitat com un membre de ple dret a la seva comunitat, amb igualtat d'oportunitats i amb la màxima autonomia personal possible.

Prenent en consideració la proposta de Muñoz i Sánchez (2020), hauríem de dirigir-nos cap a una reformulació i creació d'un nou model per no generar més barreres d'accés a l'AP. Aquest model hauria d'incloure:

- Finançament total o majoritàriament públic.
- Compatibilitat de l'AP amb altres prestacions públiques (centres de dia o residències).
- Gestió de l'AP mitjançant entitats cogestores.
- Respecte a la decisió de les persones amb discapacitat sobre com gestionar i finançar els seus suports.

Finalment, tenint en compte l'informe del Consell Econòmic i Social d'Espanya (2021), es considera realment important el desenvolupament d'una regulació específica en relació amb l'assistència personal.

En relació amb aquest tema, Moya (2021) explica que la formació en AP encara es troba emmarcada en models antics i va en contra del model en què es basa l'AP, el social. Quant a la regulació, segons Muñoz i Sánchez (2021) es manté en espera per establir-se un consens del Consell Territorial de Serveis Socials i del Sistema d'Autonomia Personal i Atenció a la Dependència (SAPAD).

Nally et al. (2021), al seu *scoping review*, manifesten la importància que les decisions polítiques es prenguin en conjunt amb les persones amb discapacitat per protegir la legislació contra reinterpretacions i canvis de criteris. La legislació en aquesta matèria ha de garantir que no es malinterpreti i que faciliti la vida independent de les persones amb discapacitat (Nally et al., 2021).

A més, hi ha la necessitat de continuar fent recerca participativa per generar evidència sobre el tema i conscienciar que existeix aquesta necessitat en la societat. És important que aquesta recerca compti amb l'opinió de les persones amb discapacitat per valorar el servei tenint-les en compte, ja que com més es doni a conèixer la realitat més accions es podran dur a terme i guanyaran més visibilitat les necessitats i opinions de les persones amb discapacitat.

Conclusions

Al llarg del present article, s'ha analitzat l'evolució de la concepció de la discapacitat a través de diferents models, fins a l'actualitat i l'arribada del model social, que posa en relleu que les persones amb discapacitat no són el focus del problema, sinó l'entorn social, i que aquestes tenen els

mateixos drets que les altres persones en la societat, incloent-hi l'autodeterminació, la igualtat d'oportunitats, l'autonomia personal, la presa de decisions, etc., com també l'accés a una vida independent triant el projecte de vida que cadascun/a desitgi.

Per aconseguir que la persona tingui una vida independent, serà necessari posar en valor que la discapacitat és una qüestió de drets humans. S'haurà d'assegurar que les persones amb discapacitat puguin gaudir dels mateixos drets civils, polítics, socials, econòmics i culturals que la resta dels ciutadans. Aquests drets estan reconeguts i aprovats per la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat, però realment no s'estan complint.

La filosofia de vida independent i el moviment social que la promou ha anat aconseguint avanços significatius per aconseguir la llibertat de decisió i treballar per a la desinstitucionalització de les persones amb discapacitat. A més, aquesta filosofia posa de manifest que la persona ha de ser la que tingui el control de la seva vida, sent la mateixa persona l'autora del seu camí en qüestions com el lloc on viure, amb qui viure, la seva participació en la societat, la supressió de barreres, etc. És a dir, es basa en els contextos en els quals s'esdevé la vida de les persones sense que aquestes perdin el control i la responsabilitat de les accions que afecten la seva vida.

Hem de partir d'una igualtat d'oportunitats, que podrà materialitzar-se quan la societat disposi dels serveis i recursos necessaris, tenint en compte que seran les persones amb discapacitat les que gestionin els seus propis serveis per mantenir una vida al més autònoma possible. És important la necessitat d'aconseguir els mateixos drets, la participació plena i la igualtat de condicions en la comunitat, i l'assistència personal és l'agent per avançar en l'autonomia de les persones amb discapacitat.

Així, doncs, l'assistència personal és un suport per a les persones amb discapacitat, ja que els permet triar i controlar el seu dia a dia. Encara que, com s'ha vist, hi ha un escàs desconeixement i posada en pràctica d'aquesta figura a Espanya i, en algunes comunitats autònomes, hi ha una clara inexistència d'aquest servei. Fins i tot havent-hi una llei, l'assistència personal està molt poc desenvolupada per les administracions públiques.

Això se suma a les dificultats actuals del servei derivades del desconeixement del recurs, tant per part de les persones amb discapacitat, com de les seves famílies i els/les professionals; i al poc desenvolupament de la Llei. No es troba una regulació normativa específica i cada comunitat autònoma desenvolupa la Llei de manera desigual, la qual cosa actualment comporta prioritzar l'accés a centres residencials i/o prestacions per a la persona cuidadora no professional, la qual cosa deteriora la proposta de la figura professional d'assistent personal i fa que el seu ús sigui merament residual.

A més, també hi ha una falta d'hores del servei, les persones amb discapacitat es troben que aquest servei no s'adequa a les hores necessàries per cobrir les seves necessitats. D'aquesta manera, encara que tinguin autonomia per prendre les decisions que afectaran la seva vida, aquestes

es troben condicionades a les hores de suport limitades de l'assistent personal. Per aquest motiu, és fonamental que es construeixin unes bones polítiques públiques enfocades a fomentar una cultura de vida independent, perquè les puguin gaudir en igualtat de condicions i que gestionin la seva vida en funció dels seus interessos i necessitats.

D'altra banda, és important destacar que, amb aquesta figura, les persones amb discapacitat no se senten en situació d'inferioritat i com una càrrega per al seu entorn. Això succeeix perquè, sovint, la persona que l'assisteix sol ser del seu entorn social més pròxim, per exemple, familiars o amistats. Amb aquesta figura laboral es mantenen els rols normatius entre familiars i amistats, evitant dependre d'ells per fer les tasques bàsiques del dia a dia.

Posant en pràctica l'assistència personal, aquesta figura no només beneficiarà les persones amb discapacitat, sinó que també les seves funcions permetran que les persones amb discapacitat puguin participar en la societat i puguin ser participants del seu entorn. El fet de donar visibilitat al fet que hi ha persones amb discapacitat en el nostre dia a dia i en la comunitat farà evident que existeix la necessitat d'adaptació i millora de l'accessibilitat i, així, es podran promoure actuacions per avançar en justícia i inclusió social, amb l'objectiu que ningú estigui ni se senti exclòs del seu entorn. Per aquest motiu, el desenvolupament de polítiques socials basades en la filosofia de la vida independent és un punt clau per continuar treballant amb l'objectiu de preservar els drets humans de les persones amb discapacitat perquè puguin viure i incloure's socialment com elles desitgin.

Un altre aspecte a destacar és que l'assistència personal és una inversió en ocupació i també és més eficient i rendible que altres serveis que actualment es presten, la qual cosa permet a les administracions públiques estalviar diners comparats amb sistemes més assistencials com són les residències i institucions, sense oblidar que, a més, aquesta figura possibilita i promou la vida independent de les persones amb discapacitat.

Finalment, si es volen concebre oportunitats per a les persones amb discapacitat serà necessari que hi participin, ja que no s'ha de dissenyar i implementar res per a les persones amb discapacitat sense la seva implicació i l'assistència personal és una peça clau per aconseguir aquesta participació.

Des del treball social, es destaca la importància de donar a conèixer i afavorir l'existència d'aquest recurs. No solament serà important que coneguin aquest recurs les persones amb discapacitat, sinó la societat en general i també les fundacions, associacions, serveis socials, etc. No hem d'oblidar que qualsevol persona, en algun moment de la seva vida, pot necessitar l'ajuda d'una tercera persona i aquest recurs serà una altra oportunitat de triar un servei basat en l'autodeterminació i, per tant, l'elecció del propi projecte de vida.

La dignitat de les persones, la diversitat de la societat i els drets humans són elements fonamentals per continuar treballant la inclusió social de totes les persones. Entre moltes altres funcions, el treball social ha de

continuar donant visibilitat i afavorint canvis en les polítiques socials de la discapacitat perquè cap persona se senti marginada o exclosa socialment. Continuar avançant perquè les polítiques socials vagin dirigides a la promoció de la vida independent, de la participació en igualtat de condicions i la protecció de la dignitat de totes les persones.

La filosofia de vida independent és una filosofia d'apoderament que ha de ser coneguda i difosa des del treball social. És fonamental oferir més recursos socials orientats a la vida independent perquè les persones amb discapacitat puguin triar quins són els més adequats per al seu projecte de vida. I, com bé explicita Charlton (1998) quant al lema de la filosofia de vida independent: "Res sobre nosaltres, sense nosaltres!".

Referències bibliogràfiques

- Acord del 10 de juliol de 2012 del Consell Territorial per a la millora del sistema per a l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, BOE núm. 185 § 10468 (2012). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/boe/dias/2012/08/03/pdfs/BOE-A-2012-10468.pdf>
- Arnau, S. (2021). Una figura de apoyo con futuro. *Revista Voces*, 461, 9. Plena inclusión. <https://www.plenainclusion.org/wp-content/uploads/2021/06/Voces-461.pdf>
- Asistencia Personal. (2022). *La AP a través del SAAD*. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.asistenciapersonal.org/saad/RK=2/RS=HFIODJCDq5zVlkxALXyOCF6Th3k->
- Charlton, J. I. (1998). *Nothing about us without us*. University of California Press.
- Clínica Jurídica de Derechos Humanos Javier Romañach; Instituto de Derechos Humanos Gregorio Peces-Barba; Cermi Estatal; Universitat Carlos III de Madrid. (2022). *Informe sobre revisión de Ley (39/2006) de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las Personas en situación de Dependencia tras 15 años de vigencia*. Clínica Jurídica de Derechos Humanos Javier Romañach Cabrero. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://clinicajuridicaidhbc.files.wordpress.com/2022/02/informe-dependencia.pdf>
- Consell Econòmic i Social d'Espanya. (2021). *Informe: el sistema de promoción de la autonomía personal y atención a las personas en situación de dependencia*. Asistencia Personal. Recuperat 10 desembre 2022, de https://www.asistenciapersonal.org/sites/default/files/publicaciones/informe_%20SAAD.pdf

- Corretjé, J. L. (2021). Retomar el control sobre tu propia vida. *Revista Voces*, 461, 4-5. Plena inclusión. <https://www.plenainclusion.org/wp-content/uploads/2021/06/Voces-461.pdf>
- Diputació de Barcelona. (2022). *Diagnosi dels serveis de cures d'entorn domiciliari i comunitari. Context sociodemogràfic, característiques i tendències dels serveis a la província de Barcelona*. Diputació de Barcelona. Recuperat 10 desembre 2022, de https://llibreria.diba.cat/cat/llibre/diagnosi-dels-serveis-de-cures-d-entorn-domiciliari-i-comunitari_66781
- García Alonso, J. V. (Coord.). (2003). *El movimiento de vida independiente. Experiencias Internacionales*. Fundació Luis Vives i Independent Living Institute. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.independentliving.org/docs6/alonso2003.pdf>
- Institut de Gent Gran i Serveis Socials (IMSERSO). (2005). *Libro Blanco de atención a las personas en situación de dependencia en España*. Ministeri de Treball i Assumptes Socials, Secretaria d'Estat de Serveis Socials, Famílies i Discapacitat, Institut de Gent Gran i Serveis Socials (IMSERSO). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://imserso.es/documents/20123/133745/libroblanco.pdf/77b5f39f-5e13-6de9-88ed-fd5e0b2b1386>
- Institut de Gent Gran i Serveis Socials (IMSERSO). (2022). *Información estadística del sistema para la autonomía y atención a la dependencia. Situación a 31 de marzo de 2022*. Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, Govern d'Espanya. Recuperat 21 desembre 2022, de <https://imserso.es/documents/20123/148242/estsisaad2022331.pdf/d6261121-2d78-4c4a-c5b2-1edde101e89d>
- International Federation of Social Workers. (2022). *Definició global del treball social*. International Federation of Social Workers (IFSW). Recuperat 10 desembre 2002, de <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/definicion-global-del-trabajo-social/>
- Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, BOE núm. 299 § 21990 (2006). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-21990#:~:text=La%20presente%20Ley%20regula%20las,de%20todas%20las%20Administraciones%20P%C3%ABlicas>
- Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat, BOE núm. 289 § 22066 (2003). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-22066>

- Lobato Galindo, M. (2022). *Filosofía de Vida Independiente*. Foro de Vida Independiente y Divertad. Recuperat 10 desembre 2022, de <http://forovidaIndependiente.org/filosofia-de-vida-independiente/>
- López, M., i Ruiz, S. (2018). Asistencia personal: equiparación de derechos y oportunidades. Comparativa entre Suecia y España. *Revista Española de Discapacidad*, 6(2), 103-130. <https://doi.org/10.5569/2340-5104.06.02.06>
- López-Pérez, M., i Álvarez-Nieto, C. (2020). La asistencia personal en España. Perspectiva de sus protagonistas: personas beneficiarias, responsables de la asistencia personal de las entidades proveedoras y asistentes personales. *Trabajo Social Global - Global Social Work*, 10(19), 224-256. <https://doi.org/10.30827/tsg-gsw.v10i19.11811>
- Lozano, A., Alario, R., i Robles, E. (2020). La asistencia personal: un servicio clave para el desarrollo de la vida independiente y la inclusión en la comunidad de las personas con discapacidad. *Actas de Coordinación Sociosanitaria*, 27, 45-75. Fundación Caser. https://www.fundacioncaser.org/sites/default/files/adjuntos/fcaser_actas27_n2020_2704_lozano.pdf
- Madrid-Pérez, A. (2013). Nothing about us without us! El movimiento de vida independiente: Comprensión, acción y transformación democrática. *OXÍMORA Revista Internacional de Ética y Política*, 2, 22-38. RUCB. <https://revistes.ub.edu/index.php/oximora/article/view/6292/8034>
- Martínez Díez, N. (2019, febrer 07). Diferencias entre Asistencia Personal, Ayuda a Domicilio y Cuidador [Entrada blog]. Innova Asistencial. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.innovaasistencial.com/blog/la-asistencia-personal-en-que-se-distingue-de-la-ayuda-a-domicilio-y-los-cuidados-familiares/>
- Moya, M.ª J. (2021). La formación de la figura de asistente personal: resistencia del sistema y retos del modelo social. *Revista Sobre ruedas*, 107, 1-9. SIIDON Institut Guttman. <https://siidon.guttmann.com/es/registro/formacion-figura-asistente-personal-resistencia-sistema-retos-modelo-social>
- Moya Olea, M.ª J. (2022). La asistencia personal, figura clave para la vida independiente. La experiencia de la Federación de Personas con Discapacidad Física u Orgánica (ECOM). *Papeles de la Fundación*, 7, 1-103. <https://www.fundacionpilares.org/publicacion/papeles-no7-la-asistencia-personal-figura-clave-para-la-vida-independiente/>
- Muñoz Bravo, J., i Sánchez Ratés, D. (2021). *Informe de situación 2020: La Asistencia Personal. Para personas con discapacidad intelectual y del desarrollo en España*. Plena inclusión. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.plenainclusion.org/wp-content/uploads/2021/12/AP-Informe-2020-IAC.pdf>

- Nacions Unides. (2006). *Convención sobre los derechos de las personas con discapacidad*. Oficina de l'Alt Comissionat de las Naciones Unidas. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
- Nally, D., Moore, S. S., i Gowran, R. J. (2021). How governments manage personal assistance schemes in response to the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Scoping Review. *Disability & Society*, 37(10) 1-24. <https://doi.org/10.1080/09687599.2021.1877114>
- National Council on Independent Living (2022). *The Independent Living Movement*. NCIL. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://ncil.org/about/aboutil/>
- Observatori Estatal de la Discapacitat. (2017). *Mediación comparativa del impacto socioeconómico y presupuestario de la asistencia personal frente a otras prestaciones tradicionales de atención a las situaciones de dependencia*. Observatori Estatal de la Discapacitat. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://observatoriodeladiscapacidad.info/wp-content/uploads/2018/09/MEDICION-IMPACTO-SOCIOECONOMICO-AP.pdf>
- Ortega Alonso, E., López de los Mozos Díaz-Madroñero, E., Cuenca Galán, N., Hernández Izquierdo, M., Molina Fernández, C., Arroyo Mendez, J., Suñe, A., Maldonado Molina, J. A., Sánchez Santos, F., Moya, M.ª J., Gómez, N., Centeno, A., Ordax Blanco, E., Martínez García, I., i Cruz González, E. (2015). *Situación de la Asistencia Personal en España*. PREDIF. Recuperat 10 desembre 2022, de <https://www.asistenciapersonal.org/informe.pdf>
- Palacios, A. (2008). *El modelo social de discapacidad: orígenes, caracterización y plasmación en la Convención Internacional sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad*. CERMI i Grup editorial CINCA. Recuperat 21 desembre 2022, de <https://back.cermi.es/catalog/document/file/6361211235304.pdf>
- Planas, M. J. (2013). El asistente personal para las personas con diversidad funcional: Una herramienta para el cumplimiento de derechos. *Trabajo Social Hoy*, 68, 31-54. <http://dx.doi.org/10.12960/TSH.2013.0002>
- Quezada García, M. Y., i Motos Martínez-Esparza, C. (2017). Medición comparativa del impacto socioeconómico y presupuestario de la asistencia personal frente a otras prestaciones tradicionales de atención a las situaciones de dependencia. Observatori Estatal de la Discapacitat. Recuperat 21 desembre 2022, de http://riberdis.cedid.es/bitstream/handle/11181/5769/Medici%c3%b3n_

impacto_socioecon%**c3%b3**mico_asistencia_personal.
pdf?sequence=1&rd=003170793950112

Reial decret 1051/2013, de 27 de desembre, pel qual es regulen les prestacions del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència, establertes a la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, BOE núm. 313 § 13811 (2013). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2013-13811>

Reial decret llei 20/2012, de 13 de juliol, de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària i de foment de la competitivitat, BOE núm. 168 § 9364 (2012). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/boe/dias/2012/07/14/pdfs/BOE-A-2012-9364.pdf>

Reial decret legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei general de drets de les persones amb discapacitat i de la seva inclusió social, BOE núm. 289 § 12632 (2013). Recuperat 21 desembre 2022, de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12632>

Rodríguez-Picavea, A., i Romañach, J. (2006). *Consideraciones sobre la figura del Asistente Personal en el Proyecto de Ley de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las Personas en Situación de Dependencia*. PREDIF Asistencia Personal. Recuperat 10 desembre 2022, de https://www.asistenciapersonal.org/sites/default/files/publicaciones/15-consideraciones_sobre_ap_en_proyecto_lapad.pdf

Servicio de Información sobre Discapacidad. (2018). *¿En qué se diferencia un asistente personal, un auxiliar de ayuda a domicilio y un cuidador?* Recuperat 10 desembre 2022, de <https://sid-inico.usal.es/noticias/en-que-se-diferencia-un-asistente-personal-un-auxiliar-de-ayuda-a-domicilio-y-un-cuidador/>

Toboso Martín, M. (2021). Afrontando el capacitismo desde la diversidad funcional. *Dilemata Revista Internacional de Éticas Aplicadas*, 36, 69-85. Dilemata. <https://www.dilemata.net/revista/index.php/dilemata/article/view/412000450>

Velarde Lizama, V. (2012). Los modelos de la discapacidad: un recorrido histórico. *Revista empresa y humanismo*. 15(1), 115-136. DADUN. <https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/29153/1/REYH%2015-1-12Velarde%20Lizama.pdf>